

fogva rendszeresen tudósítok a lezajlott eseményekről. Mindez nem tűnik elegendőnek. Szerencsére a biblioterápia igazán sokrétű, így további lehetőségek is rejlenek még a könyvtári alkalmazásban.

A biblioterápia elméletébe a jelen írás keretei közt nem volt értelme mélyebben belemerülni.* Most azonban mégiscsak élnek egy kis kiegészítéssel, az előbbieket igazolásául. A *műKINCS* *svadászatok*on alapvetően receptív biblioterápiát alkalmazunk, azaz a hallott, olvasott mű vagy részlet alapján beszélgetünk. A biblioterápia másik ága az aktív terápia. Ekkor a csoporttag valamelyik művel kapcsolatos élményét írásba önti, szöveggé formálja: elképzeli a mű szereplőjének jövőjét vagy tovább szövi a cselekmény szárait saját belátásai, gondolatai, érzelmei szerint, és megszületik benne a mű folytatása. (Más, aktív biblioterápiás módszerekről most nem ejtünk szót.) Ebben az esetben már nem vagyunk sem helyhez, sem időhöz kötve. És ha társul mellé kellő energia mindkét oldalról – azaz a *műKINCS* *svadász* és a könyvtári munkatárs oldaláról –, akkor megvalósulhat a virtuális kapcsolat egy minősített formája a könyvtár és használója között, amelynek határa a végtelen történet, és értékében messze túlnő a divatos lájklolás rutinszerű gyakorlatán.

Sóron Ildikó

A pszichopátiás személyiség bemutatása Salinger *Zabhegyező* című művén keresztül

Bevezetés

Kevés szépirodalmi mű képes a mai fiatalok számára releváns témákat érdekesítő és érthető módon felvonultatni. E kevés mű közül szeretnénk a könyvtárosok és a könyvekkel, valamint fiatalokkal kapcsolatban álló szakemberek figyelmét egy olyan műre irányítani amely témaválasztása és rövidege (tudjuk, hogy a mai fiatalok, főleg a fiúk olvasási kedve meglehetősen alacsony) okán komoly mondanivalóval szolgálhat serdülő fiúk számára.

Jelen publikációban célunk, hogy részletesebben elemezzük Salinger *Zabhegyező* című művéből a fő karakter, Holden Caulfield személyiségjellemzőit, gondolkodási, érzelmi és viselkedési folyamatait, amelyek antiszociális és pszichopátiás személyiségre utalnak. A mű hasznosnak bizonyulhat serdülőkorban lévő fiatalok (elsősorban fiúk) számára a társadalmon kívüliség személyiségromboló hatásainak bemutatására. A szerző szemléletesen érzékelteti a főhősben zajló ér-

* Erről lásd: Sóron Ildikó: A művészetterápiák könyvtári alkalmazásának új lehetőségei. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2009. 6. sz. 21–32. p.

zelmi, kognitív és viselkedéses változásokat. Ajánlott a könyv elolvasása után az olvasási élményt közösen feldolgozni a gyerekekkel az alábbi publikációban megfogalmazott gondolatok mentén, akár biblioterápia keretében. A publikációban jelezzük, hogy a mű mely részeihez milyen serdülőkorban fontos kérdések, problémák kapcsolhatóak, amelyek közös megbeszélése segítheti a fiatalok személyiség-fejlődését.

A publikáció könnyebb értelmezhetőség végett bemutatjuk a pszichopátiás személyiség fontosabb jellemzőit. Cleckley (1941) *Az egészség álarca* (The Mask of Sanity) című könyvében megalkotta a pszichopátia konstruktumot. A pszichopátia személyiségvonások és viselkedések együttese, legpontosabban a négyfaktoros modellel közelíthető meg (Forth és munkatársai 2003). A négyfaktoros modell szerint a pszichopátiás személyiség jellemzői négy csoportba sorolhatóak: interperszonális jellemzők, érzelmi jellemzők, antiszociális jellemzők és életstílus.

Az interperszonális jellemzők közé tartozik a felszínes kapcsolatok létrehozása (érdektelenség, közöny), az emberek manipulálása és a hazudozás.

Az érzelmi jellemzők közé tartozik az empátia hiánya (vagy a csökkent empátia), az érzelemmentesség, valamint a büntudat és a felelősségvállalás hiánya.

Az antiszociális jellemzők közé tartozik az impulzivitás (gyenge viselkedéskontroll), a magatartásproblémák és a viselkedéses tanulás deficitje.

Végül az *életstílus jellemzői* közé tartozik a felelőtlenesség, a hosszútávú célok hiánya és az élménykeresés.

Elemzés és témaajánlások

A regényben Holden egyes szám első személyben meséli el történetét – lógásai és bukásai miatt kicsapják iskolájából, ezután néhány napig nem megy haza, az utcán kóborol, szállodában alszik, és különböző emberekkel kerül felszínes kapcsolatba –, így az olvasó bevonódhat a történetbe, Holden szemével nézhet a világra, és elképzelheti, hogyan éli meg ő maga ezeket az eseményeket.

A könyv elején a 16 éves Holden iskoláját, a Pencey-t mutatja be, itt már észlelhető az emberi kapcsolatoktól való távolodás,

„elvárták, hogy az ember legalábbis öngyilkos legyen, ha Pencey kikap”

„az egész iskola kinn van, rajtam kívül”

vagyis az antiszociális folyamatok és az elidegenedés már a könyv történései előtt megindulnak. A kicsapás, amelyet Holden nem részletez, csak végső lökést adhatott az egész folyamatnak. Erre utal Holden egy későbbi kijelentése is:

„Ez kábé a negyedik iskola, ahonnan kirúgtak”.

Téma: A lázadás és az inadaptáció gyakran megjelenik serdülőkorban. Hol lehet a határ, amíg természetesnek tekinthető ez a viselkedés? Hogy reagál a lázadásra és inadaptációra a külvilág? Miért lehet jellemző ez a viselkedés serdülőkorban?

Az iskola és az iskolai élet bemutatásában erőteljesen érzékelhető a közöny.

„visszafelé a vonaton kiközösített a csapat, bizonyos szempontból egész mulatságos volt a dolog”

vagy

„világos volt, hogy karácsony után már nem megyek vissza, miután négyből elhúztak, és nem is nagyon törtem magam”

A főhős valahol mélyen jelen lévő szorongására csak olyan gondolatok utalnak, mint:

„Pencyben gyakran nyírnak ki embereket, ebben akadémiai színvonalú”.

Az ehhez hasonló mondatok jelzik, hogy látszólagos közönye ellenére a félelem és szorongás ott dolgozik Holdenben is. Szüksége van olyan gondolatokra, hogy a vele történeken mások is átettek már. Holden saját maga előtt is tagadja szorongását, ezzel hamisítja meg a körülötte lévő világot és sodorja magát a végkifejlet felé. A mélyen jelen lévő szorongásra utal az is, hogy Holden erős dohányos volt. Holdennek a szorongás elfojtására való kiemelkedő képességét jelzi, hogy miután kirúgták és meglátogatta az öreg Spencert, aki a történelemtanára volt a Pencyben és aki „lelki fröccsöt” adott neki,

„Mi a baj veled, fiam?”; Mit érzel most, fiam? Nagyon szeretném tudni. Igazán nagyon.”

hazamenvén a kollégiumba „klasszul” érezte magát a „hangulatos” szobájában (amelyet hamarosan el kell hagynia, hiszen kirúgták, tehát tulajdonképpen már nem is tartozik oda).

A regény folyamán Holdennel több kellemetlen dolog is történik (a verekedés Stradlaterrel, a liftessel történt konfliktus vagy a vita Sallyvel). Különös, hogy ezek a komoly kapcsolati konfliktusoknak (az azonnali leereagáláson túl) nincs további látható hatása, Holden később nem gondolkodik, nem érez semmit a történetekkel kapcsolatban. Nem tudni, hogy az utolsó fejezetben említett, pontosabban meg nem határozott betegség milyen kapcsolatban lehet a könyvben átéltekkel, azonban az egyértelműen kiderül, hogy Holden a mű történéseit követően beteg lett, elmeógyógyintézetben kezelik és pszichoanalitikushoz jár.

Téma: Az érzelmekkel és a szorongással való bánásmód különösen aktuális téma serdülőkorban. Mit eredményezhet az érzelmek és a szorongás elfojtása? Hogyan viselkednek azok, akik érzéseiket elfojtják? Mit érdemes tenni, ha a negatív érzések és a szorongás egyre gyakrabban megjelenik nálunk?

Holden az antiszociális, pszichopátiás személyiségekhez hasonlóan rendkívül szenzitív, és jól értelmezi a többi ember viselkedését.

„éreztem hangsúlyából, hogy az öreg már elmondta neki, hogy kicsaptak”

vagy:

„Nem feleltem mindjárt. A bizonytalanság mindig jót tesz az ilyen rohadt alakoknak.”

Mégsem mondható sikeresnek az emberi kapcsolatokban impulzuskontroll problémái miatt.

„Á, menjünk innen. Le kell rohadni tőled, ez a helyzet. Öregem, majdnem a plafonig ugrott mérgében. Kicsit röhejes volt az egész, ha jól meggondolta az ember; és egyszerre olyat csináltam, amit megint csak nem kellett volna. Elröhögtem magam. És én olyan nagyon hangosan és hülyén röhögök.”

Holden impulzuskontroll problémái csak ritkán jelennek meg, és éles kontrasztban állnak egyébként flegma, érdektelen, kritikus viselkedésével. Ezen ritka alkalmakkor azonban érződik, hogy teljes mértékben elveszíti önmaga felett a kontrollt:

*„Stradlater még mindig bokszolgatta a vállam. A fogkeféje a kezében volt, aztán a szájába vette.
– Mit csináltatok? Bevágtál neki abban a rohadt kocsiiban? – Iszonyúan remegett a hangom.
– Micsoda ocsmányságokat beszélsz! Kimossam a szádat szappannal?
– Igen vagy nem?
– Ez szakmai titok, apukám!
A továbbiakra már nem emlékszem ilyen élesen. Csak azt tudom, hogy felugrottam az ágyról, mintha a vécére mennék, vagy mit tudom én, és behúztam neki teljes erőmből egyenest a fogkefébe, hogy átfúrja neki a torkát. Csak éppen eltévesztettem.”*

A feszültséglevezetési lehetőség közül Holden következetesen az alkoholt és a cigarettát preferálja:

*„Rá se rántottam, bagóztam, mint egy óriút. Csak éppen átfordultam a másik oldalra, és figyeltem, hogy vágja a büdös körmét.”
„Inni rengeteget bírok. Ha formában vagyok, egész éjjel bírom, és meg se látszik rajtam. Egyszer a Whooton Schoolban Raymond Goldfarbbal, az egyik taggal, vettünk egy fél liter whiskyt, és szombat este megittuk a kápolnában, ahol senki se látta. A tag teljesen elázott, rajtam meg alig látszott. Csak rendkívül hűvös és közönyös lettem. Lefekvés előtt hánytam, de tulajdonképpen nem kellett volna, csak erőltettem.”*

Az alkoholfogyasztás következtében csökken ugyan feszültsége, azonban kínos és veszélyes helyzetekbe keveredik:

„De mire beértem a telefonfülkébe, már nem volt hangulatom felhívni Jane-t. Az a gyanúm, túl részeg voltam. Erre mit csináltam? Felhívtam Sally Hayest.

*Vagy hússzor kellett tárcsáznom, mire sikerült. Öregem, alig láttam.
– Helló! – üvöltöttem, mikor felvette végre valaki azt a nyomorult telefont. Persze, mert részeg voltam.*

– Ki beszél? – kérdezte egy roppant hűvös női hang.

– Én, Holden Caulfield. Hadd beszéljek Sallyvel!”

Téma: Feszültség és impulzivitás serdülőkorban. Miért fontos, hogy gátoljuk indulatainkat? Az impulzuskontroll lehetőségei. Feszültség levezetési csatornák. Maladaptív feszültséglevezetési lehetőségek. Honnan tudom, hogy impulzív a viselkedésem? Az alkohol mint szorongásoldó lehetőség.

Holden közönyös világszemlélete saját belső ürességének és érdektelenségének kivetítése. Gondolatai gyakran a **világ** közönyösségére utalnak,

„az emberek soha nem vesznek észre semmit”

„az emberek folyton azt hiszik, hogy valami egészen jó lehet”

vagy

„Az emberek sose hisznek el semmit.”,

ami valójában a **benne lévő érzések** kivetülése. Szóhasználat (sosem, mindig, folyton) arra utal, hogy a világot a szélsőségek mentén észleli: mindig–sosem, jó–rossz, fekete–fehér.

Téma: A fekete-fehér gondolkodás, amely különösen jellemző serdülőkorban. Érdemes a serdülőket megkérdezni tapasztalataikról és gondolataikról a kétpólusú gondolkodással kapcsolatban. Mi az, ami egyértelműen jó? Mi az, ami egyértelműen rossz?

Azokat a tényezőket, amelyek ellentmondanak a világ közönyösségének, Holden következetesen nem veszi figyelembe vagy devalválja:

„figyelmeztettek egy csomószor, hogy törődjek a dolgokkal ... de nem izgattam magam”

vagy

„szeretett, legalábbis azt hiszem”

A feléje irányuló pozitív érzéseket nem érezte, hanem „hitte”, gondolta, tehát az érkező érzést gondolati, kognitív szinten dolgozta fel. Illetve:

„aztán gondoltam Sally Hayesre, vele elég sokat hetyegtem, és tudtam, hogy már megkapták a szünetet, tudniillik írt egy tetű hosszú levelet, meghívott, hogy segítsek feldiszipteni szenteste a karácsonyfáját”.

A kivetítés, a kétpólusú gondolkodás és a devalválás hozzásegítették Holdent ahhoz, hogy eltávolodjon a társadalomtól.

Téma: Az ember saját maga konstruálja a valóságot. A világot gondolatainkon és érzéseinken keresztül észleljük. Az észlelés mindig szubjektív. Érzéseink és gondolataink befolyásolják a világ észlelését (rossz hangulatban a negatív dolgokat vesszük észre, rossz hangulatban egy alapjában pozitív esemény értelmezése is lehet negatív).

Holdent az emberi kapcsolatok terén félelemmentesség és gátlástalanság jellemzi. Ez leginkább nőikkel való kapcsolatában mutatkozik meg. A Leander Hotel bárjában a 16 éves Holden megismerkedik három 30 éves nővel, akik több alkalommal egyértelműen kifejezik érdektelenségüket iránta.

„Nem hívtak meg az asztalukhoz, nyilván mert ostoba libák voltak, de azért odaültem.”

vagy

„Volna valamelyik kislánynak kedve egyet táncolni? – Nem volt köszönetes a kérdés, vagy ilyesmi, nagyon is udvarias volt. Erre, az istenít neki, megint meghülyültek. Újra vihogtak. – Nos? Táncolnék mindegyükkel egyet. Rendben van? Mit szólnának hozzá?”

illetve

„Hová valósiak? De ha nincs kedve, ne válaszoljon. A világért sem akarnám, hogy megerőltesse magát.”

Téma: Ismerkedés az ellenkező nemmel, a visszautasítás kezelése.

Holden gyakran idősebb és tapasztaltabb emberekkel kerül kapcsolatba, akikkel szemben szintén megmutatkozik gátlástalansága:

„Te, szereztem neked egy buzit – mondtam neki. – Ott van a bár másik végén. Most ne nézz oda. Neked őrizgettem.”

vagy

„– Ja! – mondtam, és hagytam a témát. Féltem, hogy fejre állunk ezzel a rohadt taxival. Különbben is olyan sértődős volt, hogy nem volt élvezet vele vitázni. – Nem állnánk meg valahol, és akkor tankolnánk mind a ketten, jó?”

Holden azért képes ilyen könnyedén kezelni ezeket a kapcsolatokat, mert a körülötte lévő emberek nem fontosak számára. Ez a kötődési deficit mutatkozik meg az átmeneti tárgyak hiányában is:

„Van, aki napokig képes keresni valami elveszett holmit. Nekem olyan holmim soha nem volt, ami különösebben izgatott volna, ha elvész.”

A gátlástalanság mellett a pszichopátiás személyiség hazugságra való hajlama is jellemző Holdenre.

„Állatian tudok hazudni, ilyet még életemben nem láttál. Rémes. Ha újságért megyek, és megkérdezik: »Hova mész?«, fix, hogy azt mondom: »Az operába.« Fantasztikus. Az is tiszta hazugság volt, amikor azt mondtam az öreg Spencernek, hogy a tornaszertárba megyek a holmimért”.

A pszichopáták sokszor képtelenek az igazmondásra, automatikusan hazudnak, és ez a képesség Holdennél is megmutatkozik:

– *„Á, nem, otthon mindenki jól van. Rólam van szó. Egy kis operáció.*
– *Jaj, hogy sajnálom! – Tényleg sajnált. Kár volt mondani, de már nem lehetett visszaszívni.*
– *Nem komoly. Csak egy kis daganat van az agyamban.*
– *Jaj, ne mondja! – A kezét a szájához kapta, meg minden.*
– *Á, nem veszélyes! Egész a szélén van. És nagyon kicsi. Két perc alatt kiveszik.*
Aztán kivettem a zsebemből a menetrendet, és azt kezdtem olvasni. Csak hogy abba hagyjam már a hazudozást. Ha egyszer elkezdem, órákig tudom folytatni, ha formában vagyok. Nem vicc, órákig.”

Holden (bár a cselekmény folyamán ritkán vette a fáradságot) a pszichopátákhoz hasonlóan képes manipulálni az embereket, megérzi, hogy mit szeretnének hallani, és ezt szavak formájába önti:

– *„Ernie egyike a legnépszerűbb fiúknak Penceyben, tetszik erről tudni?*
– *Nem, nem tudtam.*
Bólintottam.
– *Nem könnyű megismerni, sok idő kell hozzá. Furcsa fiú. Különös fiú, több szempontból is, tetszik érteni, mire gondolok. Először, mikor találkoztunk, azt hittem, olyan nagyképu. Szó szerint ezt gondoltam. De nem az. Csak olyan nagyon eredeti fiú, kell egy kis idő, amíg az ember megismeri.*
Mrs. Morrow nem szólt semmit, de öregem, látni kellett volna. Egészen lenyűgöztem. Pont ezt akarja minden anya hallani, milyen menő a fia.”

Téma: A hatékony kommunikáció. Mely elemek hatékonyak Holden kommunikációs stílusában?

Holden a környezetében élőket rendkívül kritikusan értékelte:

„Ackleynek undorító szokásai voltak, mondtam már, ugye? Hát Stradlaternek is, csak másképp.”

Gondolatai és attitűdjei tulajdonképpen arra szolgálnak, hogy segítségükkel távol tartsa magától az embereket és az intimitást. Viselkedésében és emberekkel való viszonyában nem jelentek meg ezek az attitűdök, azonban minden esetben talál valami kivetnivalót a másikban:

„Mindig jól nézett ki, de csak láttad volna például egyszer a borotváját. Mindig rozsdás, szőrös, koszos volt. Soha nem tisztította, vagy ilyesmi. Stradlater mindig jól nézett ki, ha kinyalta magát, de tulajdonképpen undorító volt. Ezt persze csak az tudta, aki úgy ismerte, mint én.”

vagy

„Különbén is, voltam már egypárszor Brossarddal meg Ackleyvel moziban. Mind a kettő folyton röhög, mint egy ló, amikor nincs is semmi röhögnivaló. Még mellettük ülni is rossz.”

Az emberek kritikus szemlélése mellett jellemző rá a világgal szembeni kritikus beállítódás is. Tulajdonképpen az egész történeten keresztül folyamatosan újra és újra információkat kapunk arról, hogy Holden mit nem szeret:

„A mozit különben halálosan utálok.”

vagy

„Ez volt a szokása, minden holmiját végigvizsgálta az embernek. Öregem, ez aztán az idegekre megy.”

és

„Engem az ken a falhoz, mikor olyan a könyv, hogy az ember a végén azt szeretné, ha az író iszonyú jó haverja lenne, akit akkor hív fel, amikor akar. Ámbár ez nem gyakori.”

illetve

„Látnod kellett volna azt a sült húst! Kis száraz, kemény darabkák voltak, alig lehetett elvágni.”

és

„Nem is volt olyan rossz a darab, mint általában. Azért persze elég lepra volt.”

A mű vége felé Phoebe, Holden húga mondja ki azt, ami az olvasó számára addigra már egyértelművé vált:

– „Te semmit se szeretsz, akármilyen történetik.

Ezzel csak még jobban lehervasztott.
– *Dehogynem. De igen. Hát persze hogy szeretek. Ne mondj ilyet. Mi a fenének mondasz ilyeneket?*
– *Mert így van. Egyik iskolát se szeretted. Millió dolog van, amit nem szeretsz. Egyáltalán nem.*
– *De igen. Ebben tévedsz, ebben éppen hogy tévedsz! Mi a fenének kell ilyeneket mondanod? Öregem, állatian lehervasztott.*
– *Mert nem. Mondj csak egyet.*
– *Egyet? Egyet, amit szeretek? Jó.*
A baj az volt, hogy nem tudtam koncentrálni. Néha nehéz koncentrálni.”

Ugyanakkor Holden gondolataiból leszűrődik, hogy meg sem fordul a fejében, hogy belső munkára, változásra lenne szüksége a környezetéhez való adaptációhoz.

„Istenem, Phoebe, ne kérdezz! Torkig vagyok, mindenki ezt kérdezi. Millió oka van. Még beszélni is utálok róla. Rohadt iskola volt. Hidd el.”

Téma: A meg nem értettség érzése gyakori serdülőkorban. Mi történik akkor, ha valaki úgy gondolja, hogy a körülötte lévők és a világ nem érti őt? Elképzelhető, hogy valaki megfelelően értelmezi a világ dolgait, a körülött lévő emberek pedig mind tévednek? Az emberek gondolkodása szubjektív vagy objektív?

Felmerül a kérdés, ha Holden így érez az emberekkel és a világ dolgaival kapcsolatban, akkor miért lép kapcsolatba olyan sok emberrel a történet során? A válasz maga Holden adja meg több alkalommal is:

„Nem volt semmi különös dolgom, utánamentem a mosdóba, ott dumáltam vele, míg borotválkoztam.”

vagy

„Gondoltam, újra felhívom Jane-t, megnézem, otthon van-e már. Ugyanis teljesen lyukas az estém, gondoltam, és ha otthon van, elviszem valahova táncolni, vagy mit tudom én.”

Az emberekkel való kapcsolatai – idős tanárának látogatásai, randevúk a lányokkal, beszélgetés a szobatársakkal – narcisztikus színezetűek, nem a másik fél vagy a kapcsolat érdekeli, hanem az idő eltöltése. (A pszichopátiás személyiséget erős élménykeresés jellemzi.)

Téma: Milyen tényezők motiválhatják az embereket kapcsolatok létrehozására?

Összefoglalás

Publikációnkban Salinger *Zabhegyező* című regényéből elemeztük a fő karakter, Holden Caulfield személyiségét biblioterápiás szempontból. Holden pozitív és negatív vonásai, a mű stílusa és a történet alkalmas a fiatalok érdeklődésének megragadására és a szépirodalom felé motiválásra. A biblioterápiás, pszichológiai nézőpont szerepét abban látjuk, hogy segítségével felhívhatjuk a fiatalok figyelmét arra, milyen nagy mértékben befolyásolja az ember viselkedését, hogyan látja az őt körülvevő világot, embereket (legyen az betegség vagy más következménye); és életében milyen súlyos károkat okozhat saját magának, ha ez a szemlélet nem tükrözi mások valóságát, ráadásul merev, változásra nem képes. Végezetül érdemes megjegyezni, hogy Holdent a műben történetek alapján nem címkézhetjük egyértelműen pszichopátiás személyiségnek, mivel a pszichopátia jegyei közül több megjelenése is természetes lehet serdülőkorban, különösen fiúk között (impulzivitás, antiszociális viselkedés, a felelősségvállalás vagy a hosszú távú célok hiánya), amelyek később, az életkor előrehaladtával eltűnnek. Abban az esetben, ha a vonások felnőttkorra fennmaradnak pszichopátiás személyiségről beszélhetünk. Néhány mondat utal a műben arra, hogy Holden még csak elindult ezen az úton „*szerettem volna valami búcsúfélélt érezni*”, és erre utalnak az utolsó mondatok is: „*Csak azt tudom, hogy mindenki hiányzik nekem, akiről meséltem. Még például Stradlater és Ackley is. Azt hiszem, még az az átkozott Maurice is. Röhejes. Soha senkinek ne mesélj el semmit. Ha elmeséled, mindenki hiányozni kezd.*”

IRODALOMJEGYZÉK

- Cleckley, H. (1941). *The Mask of Sanity*. St. Louis, MO, Mosby.
Forth, A. E.–Kosson, D. S.–Hare, R. D. (2003). *The Psychopathy Checklist: Youth Version manual*, ON, Canada, Multi-Health Systems.
Salinger, D. J. (2004). *Zabhegyező*. Európa Könyvkiadó, Budapest.

**Körmendi Attila–Pecsenye Zsuzsa–
Szklenárik Péter–Pataky Nóra**